

ЕКСКУРСІЙНА ПЕДАГОГІКА В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ТА ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ НА БАЗІ НПП «ЧЕРЕМОСЬКИЙ»

Особливість процесу екологічного навчання і виховання на екологічних стежках полягає в тому, що він будується на основі невимушеного засвоєння інформації, норм поведінки в природному оточенні в процесі безпосереднього зіткнення учня з природою.

Створення екологічної стежки – це одна з творчих форм роботи в системі екологічної освіти і виховання. Екологічна стежка, якщо її правильно організувати, дозволить дітям розкривати свої творчі здібності, поєднувати розумову і фізичну працю з вивчення та оцінки стану, охорони навколишнього природного середовища, що дасть можливість застосувати знання дітей, почерпнуті з шкільних курсів біології, географії, хімії, екології на практиці[1].

Еколого-освітня діяльність та природоохоронна пропаганда є одними з найважливіших завдань національного природного парку «Черемоський».

НПП «Черемоський» став центром організації екологічної освіти та виховання у регіоні, цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку, діяльність школярів у напрямку формування екологічної свідомості та залучення їх до збереження природної спадщини.

В перспективі національний природний парк «Черемоський» ініціюватиме запровадження нової системи екологічної освіти в Чернівецькій області з розробкою відповідних навчальних програм і максимальним використанням матеріальної бази та потенціалу парку. Отже, пошук нових нестандартних підходів до еколого-виховного процесу навчання є важливим чинником здобуття системних знань, та підкріплення їх практикою спілкування з довкіллям. Найкращий ефект дають уроки в природі, проведені на екологічній стежці, де відпрацьований та досліджений кожний метр території та на якій близько знаходяться різні типи невеликих біогеоценозів.

Загалом, рослинність НПП «Черемоський» характеризується значною ценотичною різноманітністю. За результатами аналізу матеріалів гербаріїв і даних флористичних досліджень д.б.н., професора І.І. Чорнея з колегами, які проводяться у регіоні, де розташований Парк, з 1988 року, встановлено: «флора судинних рослин НПП «Черемоський» налічує 596 видів, які належать до 5 відділів:

- Плауноподібні (*Lycopodiophyta*) – 3 види;
- Хвощеподібні (*Equisetophyta*) – 7;
- Папоротеподібні (*Pteridophyta*) – 22;
- Голонасінні (*Pinophyta*) – 5;
- Покритонасінні (*Magnoliophyta*) – 559 видів.

Провідну частину родинного спектру флори Парку складають такі родини: Айстрові (*Asteraceae*) – 97 видів; Злакові (*Poaceae*) – 55; Осокові (*Cyperaceae*) – 28; Гвоздичні (*Caryophyllaceae*) – 25; Жовтецеві (*Ranunculaceae*) – 24; Капустяні (*Brassicaceae*) – 24; Зозулинцеві (*Orchidaceae*) – 23; Розові (*Rosaceae*) – 22; Бобові (*Fabaceae*) – 20; Губоцвіті (*Lamiaceae*) – 19 видів».

Ця інформація може використовуватися вчителями біології при викладанні відповідних тем, а також стане у нагоді класним керівникам, педагогам-організаторам при підготовці та проведенні природоохоронних заходів та виховних годин екологічного напрямку.

У рослинному покриві території НПП «Черемоський» переважають угруповання шпилькових бореальних лісів, що знаходиться в межах верхнього лісового поясу Карпат. Від решти територій відрізняється пануванням смереки (*Picea abies*), що витісняє бук звичайний (*Fagus sylvatica*) і ялицю звичайну (*Abies alba*). В комплексі з лісовою рослинністю зустрічаються ділянки субальпійських та альпійських лук. Друге місце за площею займають, сформовані на місці зведених лісів, справжні та пустищні луки. Особливе природоохоронне значення мають території парку також угруповання мезофітних і ксеромезофітних лук. Різноманітні у ценотичному і оригінальні у флористичному відношеннях болотяні угруповання в межах НПП «Черемоський», і трапляються від долин річок до привершинних схилів[3].

На екскурсіях, в ліс, на луки, до водойм НПП «Черемоський» учні самостійно вивчають зібрані рослини і цим поглиблюють уже набуті в класі знання про їх будову.

Таким чином, екскурсії в природу сприяють активізації навчального процесу, створюють умови для організації самостійної роботи учнів та ведення ними фенологічних спостережень[2].

НПП «Черемоський» є осередком формування екологічної свідомості підростаючого покоління Путильщини. Робота з екологічної освіти НПП «Черемоський» проводиться відділом еколого-освітньої роботи та рекреації в межах Путильського району Чернівецької області. Фахівцями здійснюється активна пропагандистська, еколого-освітня та виховна діяльність у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах, наповнюючи виховний простір природоохоронним змістом. Підписано угоди про співпрацю та складені спільні плани еколого-освітньої роботи для проведення заходів, лекцій-бесід, природоохоронних акцій.

Приклади проведення екскурсій в шкільному курсі вивчення біології

№	Тема	Клас	Мета	Спостереження
1.	«Осінні явища в житті рослин»	5-6	Ознайомити учнів з осінніми змінами рослин, учити спостерігати за рослинами восени, поглибити знання про явища природи	Дійсні причини листопаду, початок розсіювання зрілого насіння берези пониклої (<i>Betula pendula</i> Roth.), пожовтіння хвої у модрина сибірської (<i>Larix sibirica</i> Ledeb.), перші зрілі плоди у калини звичайної (<i>Viburnum opulus</i> L.)
2.	«Пагін»	6	Сформувати поняття про пагін та його будову на натуральних об'єктах, особливості будови і функції бруньок	Визначення життя рослин під снігом, початок розсіювання насіння ялини європейської (<i>Picea abies</i> (L.) H.Karst)
3.	«Вегетативне розмноження рослин»	6	Ознайомити учнів з найбільш розповсюдженими способами вегетативного розмноження	Живцювання, щеплення, розмноження за допомогою вегетативних органів та їх видозмін (за участі працівників парку)
4.	«Весняні явища в житті рослин»	6-7	Ознайомити учнів з умовами цвітіння рослин, з терміном «сокорух», з весняними змінами у житті рослин	Огляд ранньовесняних видів рослин, збір гербарію, початок цвітіння стокроток багаторічних (<i>Bellis perennis</i> L.), шафрану Гейфеля (<i>Crocus heuffelianus</i> Herb.), підбілу звичайного (<i>Tussilago farfara</i> L.)
5.	«Різноманітність рослин свого краю»	6-7	Розкрити особливості природи рідного краю, виявити характерні особливості рослин та їх значення в природі та житті людини	Ознайомлення з видовим складом рослин та видами-ендеміками, що ростуть у найближчому оточенні
6.	«Вивчення рослинних угруповань. Луки»	6	Ознайомитись на прикладі біогеоценозу лук із структурою рослинного угруповання, різноманітністю видів	Прийнятні особливості рослин до співіснування в біогеоценозі, ярусність та вплив абіотичних факторів на зростання рослин

Одним із найефективніших напрямків використання екологічних стежок стане створення пришкольних гуртків еколого-натуралістичного напрямку, мета яких надати учням загальні знання про природу свого краю, про взаємозв'язки явищ у природі, ознайомити з сучасними та вагомими питаннями охорони природи і раціонального використання природних ресурсів в умовах стрімкого розвитку технічного прогресу. Таким чином, застосовані форми роботи підпорядковуються головній меті – цілеспрямований вплив на поведінку, світогляд і діяльність населення, а також формування екологічної свідомості та виховання поваги до природи підрастаючого покоління Карпатського регіону.

Список використаних джерел

1. Вербицький В. Екологічні стежки України. Живи, Земле!: метод. матеріали / — К. : АБЕРС, 2003. — 196 с.
2. Захлебний А. Н. На екологічній стежці. Досвід екологічного виховання М.: Знання, 1986.
3. Чорней І.І. Біорізноманіття національного природного парку «Черемоський»: монографія / – Чернівці : Друк Арт, 2015. - 248 с.